

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATININ OLUŞUM SÜRECİ*

Mustafa AĞATEKİN**

Çağdaş Sanat kavramını belli bir tarihle sınırlamak ya da belli kişilerin açtığı kapılar başlangıcıyla ele almak ne kadar doğru olur belirlenemez. Çünkü yaşanan tüm oluşumlar birbirini izlemekte ve bu süreç hala devamlılığını sürdürmektedir. Tüm sanat dallarında etkin olan bu nedensellik Seramik Sanatı içinde geçerlidir. “Çağımızda sanatın dönüşüm süreci toplumsal bunalımlara işaret etmektedir. Bu durum, bir yerde, bunalımlar olmadığı zaman sanatsal aşama ve sosyal ilerleme de olmayacağını göstermektedir”¹. Bu noktadan hareketle: Dünya ve Türkiye'deki Çağdaş Seramik Sanatının oluşumunda etken olan faktörleri ele alırken; üretim sürecinde her türlü sosyal, politik, ekonomik, siyasi ve kültürel bağlantıları da göz önünde bulundurmaya gerekir. Bu nedenle öncelikle Dünya'da Çağdaş Seramiğin oluşumunu ele alacağız.

Dünya'da Çağdaş Seramik Sanatının Oluşum Süreci:

Dünya'da Çağdaş Seramik Sanatının başlangıcı tek bir olay ya da kişilerle bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmamıştır. Oluşum sürecinde Geleneksel Seramik Sanatını çağdaş çizgiye taşıyan nedenler birbirleriyle ilintili bir periyodu kapsar. Bu sürecin yapı taşlarından biri 1648'de İngiltere'de endüstri devriminin gerçekleştirilmesidir. 1648'de İngiltere'de endüstri devriminin gerçekleştirilmesinden sonra, o güne

* Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezinin Bazı Bölün erinden Oluşturulmuştur.

** Öğr.Gör.,Anadolu Üniv. Bozüyük MYO., Seramik Bölümü, Öğretim Görevlisi.

¹ Jale Necdet ERZEN, “Modernizm Sonrası Sanat”, Çağdaş Düşünce ve Sanat, Plastik Sanatlar Derneği Yayınları. No:1, İstanbul. 1991, s 11.

kadar geleneksel anlamda çömlekçi atölyelerinde üretilen seramik, endüstrileşme süreciyle birlikte onun getirmiş olduğu süratli ve ucuz üretim tarzına dönüşmüştür. Böylece ortaya tek düze yoz, gösterişli, ucuz ürünler çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda üretimde seramiğin çağdaş boyutu sadece teknik ve üretim anlamında bir gelişme kaydetmiştir. Endüstrinin tüketim çarkına sıkışan seramik üretimini, daha nitelikli hale getirmek ve el sanatı konumundan kurtararak gelişimine yön vermek anlamında ilk tepki, İngiltere’de William Morris’in kişiliğinde kendini göstermiştir. “Endüstri devrimini insanlığın kendine getirdiği en büyük felaket olarak gören Morris, El Sanatları ve Sanat akımını başlattı. Amaçları insan emeğine saygı ve maddeye doğru yaklaşımdı”². El Sanatlarının yenileştirilmesi, kaliteli, zevkli ürünlerin ortaya konması ve el sanatlarına duyarlılığın arttırılmasıyla başlayan “Arts and Crafts Movement” akımı, Çağdaş Seramiğin, endüstriyel gelişme içerisinde kendine yeni pazarlar bulmasını, sanat okullarının, akademilerinin de açılmasına neden olmuştur.

Batı’da bu anlamda gelişmeyle başlayan çizgi, Uzakdoğu Seramiklerinin sırlarının çözülmeye başlamasıyla birlikte daha nitelikli, teknik yönden zengin ürünlerin yavaş yavaş ortaya çıkmasını sağlar. Uzakdoğu seramiklerinin tam anlam ve değerini batı’ya taşımada bazı sanatçılar öncülük yapmıştır. Bunlardan biri Bernard Leach’tir. Bernard Leach, resim öğretmenliği yapmak için gittiği Japonya’da, çömlekçi olmaya karar vermiş, sonra İngiltere’ye dönerek, Uzakdoğu seramiklerinin anlam ve değerini batı’ya taşımıştır. Böylece, tüm işlemleri kendisi yapan, sır ve form mükemmeliyetini araştıran ve uygulayan çağdaş bir sanatçı niteliğini ortaya çıkarmıştır. “1940’da yazdığı “Bir Çömlekçinin Kitabı” seramikçilerin İncil’i olmuş, seramik literatürünün ilk klasikleri arasına girmiştir”³.

Batı’da 18. y.y. sonralarında “Arts and Crafts Movement” ile başlayan süreç İkinci Dünya Savaşı sonrası, seramiğin pazarının ve seramiğe ilginin çoğalması, teknolojinin ilerlemesi, seramiğin uluslararası

² Sezer TANSUĞ, “Candeğer Futan ve Çağdaş Seramiğin Sorunsalı”, Argos Yeryüzü Kültür Dergisi, Kasım 3, İstanbul, 1988, s. 93.

³ Sezer TANSUĞ, A.g.e., s. 93.

fuarlarda görülmeye başlaması ile, resim ve heykelle uğraşan sanatçıların da ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilgi, seramik malzemenin incelenmesi ve niteliklerinin belirlenmesi yolunda araştırmaları getirmiştir.

Bu gelişme Picasso ve Miro'nun seramik yapıtları ile çağdaş anlamdaki boyutuna oturdu. Bu boyuta gelinmesinde hiç şüphesiz, seramiğin teknolojik gelişiminin çözümlenmesinin yapılmış olması önemli bir etkendi. Picasso ve Miro, çağdaş seramiğin, geleneksel üretim mantığını değiştirerek, seramik malzemenin bireysel, estetik ve düşüncesele yorumları ortaya koymada, sanatçıya sağladığı yeni ifade olanaklarını göstermiş oluyordu. Bu girişim ayrıca Çağdaş Seramiğin anlatım dili yönünden, hala yaşanmakta olan sürecini de başlatmıştır.

Türkiye’de Çağdaş Seramik Sanatının Oluşum Süreci:

Türkiye’de Osmanlı’nın son dönemlerinde yaşanan bunalımlı yıllar, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte sosyal, ekonomik ve sanatsal ilerlemeler sürecini getirmiştir.

Cumhuriyet’in ilk on yılında toplumdaki tüm alt ve üst tabakalar arasındaki uçurum kaldırılmış, toplumun köhneleşmiş zihniyet kalıplarından arınıp yenilikçi, modernize olma yolundaki yeni bir toplum düzenini, ortaya koyma yolunda çalışmalar yapılmıştır. Bu reformcu müdahale, toplumun tüm kurum ve bireyleri üzerinde yenilikçi bir tavır ortaya koymuştur. Yaşam tarzında meydana gelen bu önemli değişim seramiğe de yansımış, o güne kadar egemen olan, geleneksel üretim tarzı değişerek çağın gereksinmelerine yanıt verebilecek, teknik ve teknolojik anlamda kalkınmaya yönelik girişimler başlamıştır. Aslında bu girişim, Cumhuriyet’in ilanından önce, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde II. Hamit tarafından, Beykoz ve Yıldız’da porselen ve sert Fayans Fabrikalarının kurulması ile yapılmaya çalışılmış ama birinci 10, ikincisi 28 yıl çalıştıktan sonra çalışmalarına son vermiştir (1922).

Cumhuriyet’in ilanından sonra, 1929 yılına kadar, seramik sanat ve endüstrisi alanında hiç bir etkinlik görülmemiştir.

1929 yılında Çağdaş Türk Seramik Sanatının oluşumunu başlatan ilk adım, Sanayi-i Nefise Alisi’nden Namık İsmail’in Akademiye Dekoratif Sanatlar Bölümü’nü katmasıyla gerçekleşir. 1929’un Kasım ayında çinicilik atölyesi açılır ve atölyenin başına İsmail

Hakkı Oygur getirilir. Daha sonra 1931 yılında, Paris'ten dönen Vedat Ar ve Hakkı İzzet'in katılımıyla atölye çalışmaları bu hocalarımızın önderliğinde eğitim vermeye başlar.

1933'e geldiğimizde "Sümerbank'ın Endüstri planlamasında İstanbul ve Kütahya'yı kapsayan seramik endüstrisi etüd ve projelerine başlaması, seramik sanat ve endüstri kısmında bugünkü gelişmelerin temeli olmuştur"⁴.

Daha sonraki yıllarda Ankara'da, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde de bir seramik atölyesi meydana getirilip seramik öğretimi verilmeye başlanmıştır. Hakkı İzzet Bey Ankara Kimya Fakültesi Seramik Bölümü'nde çalışmalarını sürdürürken bir yanda da bu enstitüde ders vermiştir.

1951'e gelindiğinde bireysel anlamda ilk özel seramik atölyesi kurulmuş, atölyeyi, Füreyya Koral kurmuştur. Herhangi bir seramik eğitimi görmeyen sanatçının seramikle tanışması, 1947'de tedavi için İsviçre'ye gittiğinde gerçekleşir. 1949'a kadar devam eden tedavi süresinde, sanatsal iddiası olmayan seramik yapan bir atölyede çalışır. Belli bir süre sonra ilk çalışmalarını yapmaya başlar. Sanatçımız ilk çalışmaları konusunda şunları söyler:

"Eski yazılar, el işlerimiz, halk sanatları, mevleviler ve hareketleri, ilk basamak oldu. Batı resmi ve Anadolu geleneğinin sentezi ile bir soyutlamaya girdim. 1951'de memlekete döndüğümde Hitit uygarlığı ile karşılaştığımda, bu adeta şok yaptı bana seramiği form olarak değil, duvar olarak görüyordum"⁵.

O dönemin diğer öncü sanatçılarından biri de, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni 1953'de bitiren Sadi Diren'dir. Öğrencilik yıllarında başladığı çalışmalarını, o dönemlerde Göksu'da Hasan Usta'nın çömlekçi atölyesinde yapma olanağı bulmuştur. "1955'de yurt dışına çıkan Sadi Diren, Almanya'da kaldığı dokuz yıl boyunca yalnız "Sanat Seramiği'nin değil, endüstri seramiğinin de gizlerini çözme ve çeşitli şekillerde uygulama fırsatını buldu. Yurt dışında geçen bu süre

⁴ Sadi DİREN, *50 Yılda Seramik*, 50 Yılda Cumhuriyet 50 Yılda Plastik Sanatlar, İ.D.G.S.A.Yay., No. 8, İstanbul, 1974, s. 221.

⁵ Füreyya Koral, *Füreyya Koral Sanatını Anlatıyor*; Plastik Sanatlar Dergisi, Yeni Boyut, S. 6, İstanbul, 1982, s. 4.

içinde, 1955-59 arası Diren'in "biçimlerde sadelik, yüzeylerde süslemenin ön planda uygulandığı" yapıtlarının, 1960-63 arası ise seramikte "ilk duvar resimleri"nin dönemleri olarak adlandırılabilir. Gene özgün, çeşitli sır tekniklerine ait buluşları, onun bu dönemlerinin yapıtlarında görülür"⁶. Sanatçımız 1964 yılında yurda döndüğünde, Türkiye'de seramik eğitimi anlamında yeni bir adım daha atılmıştır.

1957-58'de öğrenimine İstanbul'da başlayan, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Gazi Terbiye Enstitüsü Seramik Bölümü'nü kurmuş değerli hocaları da bünyesine alarak, günümüz anlayış ve teknik düzeyine daha uygun bir seramik eğitimi vermeye başlar.

Akademi kurumunda, o güne kadar endüstriyel alandaki çalışmalar, yan eğitim uğraşı olarak kalıyordu. Kuruluş ilkeleri yönünden 1919'da kurulan Bauhaus temel niteliğinde öğretime başlayan Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu ise görev alanını şöyle belirtiyordu;

"Yaşama ve çalışma çevremizde kullanılan her çeşit eşya, alet ve makinalarla çalışma ve yaşama çevremize güzel görünüş verecek, mesleklerinin maddelerini iyi tanıyan, bu maddeleri işleme tekniklerini bilen, yaratma ve yapma kabiliyetleri gelişmiş, kişilik sahibi sanatçı, elemanlar (dizayner) yetiştirmek. Okul içinde geliştirilen yaratıcı çalışmaların ve yetiştirilen elemanların memleket endüstrisi ve el sanatlarına olumlu etki sağlayacak tedbirleri almak"⁷.

Bu yaklaşımla verilmeye başlayan seramik eğitimi ile birlikte, seramik sanatımız da, çağın gereksinmelerine yanıt arayan ve yaşamla iç içe olduğu bir sürece başlamıştır.

Bu dönemlerde sanatsal anlamda yapılan çalışmalar, seramiğin endüstriyel anlamda üretim çalışmaları içerisinde yer alması ile Çağdaş Türk Seramik sanatının ortaya çıkan endüstriyel boyutu, ekonomik sıkıntıların yaşandığı bu dönemde, sanatçılarımızın sanatsal çalışmalarını sürdürebilmeleri için gerekli teknik, malzeme ve araştırma olanakları

⁶ Prof.Dr.Ufuk ESİN, *Sadi Diren ve Seramik*, Sanat Çevresi, Ocak, Sayı: 63, İstanbul, 1984, s. 6.

⁷ Kuruluşunun 15. yılı dolayısıyla yayınlanan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Broşürü.

sunması açısından önemli bir kaynak olmuştur.

1950'de kurulan Eczacıbaşı Sanat Atölyesi bu alanda mücadele veren kurumlardan biridir. Çeşitli tarihlerde seramik sanatçılarımız bu fabrika bünyesinde, sanatsal çalışma ve araştırma imkanları bulmuşlardır. Bu isimler arasında Sadi Diren, Melike Kurtiç, Atilla Galatalı, Alev Ebuzziya'yı sayabiliriz. Bu grup daha sonra dağılmıştır. Bu isimlerden Alev Ebuzziya Danimarka'da, Melike Kurtiç Kopenhag'da Kraliyet Porselen fabrikasında, Atilla Galatalı bireysel olarak, Sadi Diren İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde çalışmalarına devam etmişlerdir.

Bu döneme kadar, Geleneksel Türk Seramik Sanatında Duvar Süsleme, duvar çinisi olarak görülen seramik, bu dönemle birlikte plastik görsel boyutunu, duvar panosu çalışmalarında da gösterir. Bu tarz çalışmalar aynı zamanda Çağdaş Türk Seramik Sanatının verdiği ilk ürünlerdendir. Bu anlamda ilk çalışmaları Füreyya Koral ve Sadi Diren'de görürüz.

Çağdaş Türk Seramik Sanatımızda, 1951'den sonra sanat seramiğinde faaliyet gösteren, aralarında seramik eğitimi almamış sanatçılarımızın da bulunduğu isimleri şöyle sıralayabiliriz;

1951-62 devresinde: Nasip İyem, Mediha Akarsu, Seniye Fenmen, Belma Diren, Atilla Galatalı, Alev Ebuzziya, Melike Abasıyanık, Cevdet Altuğ, Müfide Çalık, Ayfer Karamani, Sabit Karamani, Cavit Bozok, Hakkı Karayığitoğlu.

1963-67 devresinde: Bingül Başarır, Hamiye Çolakoğlu, Candeğer Furtun, Filiz Özgüven, Erdinç Bakla, Göngür Güner, Jale Yılmabaşar, Mehmet Uyanık, Orhan Taylan, Tüzüm Kızılcan.

1967-73 devresinde: Beril Anılanmert, İlgi Adalan, Ömür Bakırer, Azade Köker, Mustafa Pilevneli, Yahşi Baraz, Aydın Kut, Şara Yazıcı, Beyza Erzene, Ayten Aydın.

Bugün, bu isimler arasından, hala sanatsal anlamda seramik çalışmalarını sürdüren sanatçılarımızın yanısıra; yeni isimler de bu süreç içerisinde yerlerini almaktadırlar. Bu isimler arasında eğitim formasyonu seramik olmayıp da, bu oluşum içerisinde etkinlik gösteren sanatçılarımız da vardır:

Kadriye Ezel Ağaoğlu, Sadettin Aygün, İlgi Adalar, Tülin Ayta, Handan Börteçene, Ünal Cimit, Zehra Çobanlı, Sevim Çizer, Muammer

Çakı, Efsun Ergüven, Pınar Genç, Soner Genç, Ayfer Kalsın, Ekrem Kula, Vedat Kaçar, Füsün Kavalcı, Lerzan Özer, Hüseyin Özçelik, Ayşegül Türedi Özen, Pemra Sağlıkova Pilevneli, Şeyma Reisoğlu, Aylin Saraçlı, Büldan Seka, Cemalettin Sevim, Sibel Sevim, Ali İsmail Türemen, Serdar Tekebaşoğlu, Mustafa Tunçalp, Kemal Uludağ, Oya Uzuner, Bilgehan Uzuner gibi isimleri sayılabilir.

ÇAĞDAŞ TÜRK SERAMİK SANATININ OLUŞUMUNU BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Toplumların ya da uygarlıkların gelişmesinde ekonomik, sosyal, siyasal dalgalanma ve dönüşümlerin etkili olduğu gerçeği gözönünde bulundurulduğunda yukarıda genel hatlarıyla değinmiş olduğumuz Çağdaş Türk Seramik Sanatı'nın oluşumundaki evrelerin, Türkiye'de Cumhuriyet Devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmelerle ilintili olduğu bir yargı olarak benimsenebilir. Çünkü; Cumhuriyet ile birlikte gelen toplumsal dinamizm her alanda olduğu gibi sanat alanında da silkinmenin ve yükselişin ilk basamağı olmuştur. Bu noktadan hareketle Çağdaş Türk Seramik Sanatının oluşumunu belirleyen faktörler şöyle sıralanabilir.

- 1- Cumhuriyet Sonrası Gelişmeler ve Sanayileşme
- 2- Batı ile Olan Etkileşim

1. Cumhuriyet Sonrası Gelişmeler ve Sanayileşme

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki çağdaş yeniliklere açılma sürecinde, Osmanlı Saltanatına son verilerek, Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile gerekli köklü girişimlerden ilki gerçekleştirilmiş oldu.

Cumhuriyet'in temel ilkelerinden biri olan Halkçılık, kültür sanat politikasının da yönelişini belirliyordu. Bu da çağdaş kültürün halk kitesine yayılması için bir dizi eğitim programlarını ortaya çıkardı.

“Süregelen eğitim çabalarını, iletişim araçlarının modernleşme süreci destekledi. Öte yanda sanayileşme doğrultusunda girişilen çabalar, büyük kent ölçeklerindeki kültürleşme sorununu gündeme getirdi. Eğitim ve gelir düzeyi farklı kesimlerde doğal olarak beğeni farklılıklarının sürüp gitmesine karşın, çağdaş uygarlaşmanın bir gereği olarak kültür ve sanat alanında bütünleşmeye olanak verecek ekonomik

refah sorununun çözümü yolunda çabaların harcandığı bir sürece girilmiş oldu”⁸.

1923’de başlayan bu mücadele modernleşme yolunda yapılan ilk köklü girişimdi. Çağdaş medeniyetler seviyesine erişmek amacıyla başlayan reformcu müdahale, yenilenme, yapılanma yolunda doğal olarak modernizmi tercih etmiş oldu. Peki bu Cumhuriyet sonrası gelişmeler Çağdaş Türk Seramik Sanatının oluşumunu ne yönde etkileyecekti?

O döneme kadar gelen, geleneksel biçimdeki sanat eğitimi, usta-çırak ilişkisine dayalı, yetenekli ve tecrübeli ustaların teknik ve teorik bilgilerine egemen bir sistemdi. 1929’da Akademi seramik atölyesinin kurulmasından sonra süregelen Gazi Eğitim Enstitüsü, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulları ile birlikte çağdaş anlamda eğitim veren kurumların sayısı arttı. Bu okullar günümüz Çağdaş Türk Seramik Sanatına bir çok akademisyen, uzman tasarımcılar yetiştirdi.

Cumhuriyet sonrası hızla gelişen sanayi, kendi üretim biçimini oluşturdu, fabrikalaşma başladı.

1942’de Eczacıbaşı Fincan Atölyesi

1950’de Eczacıbaşı Sanat Atölyesi

1958’de Çanakkale Fayans

1958’de Gorbon Işıl

1960’da Eczacıbaşı (Mumhane)

Daha sonraki yıllarda da bir çok fabrika ve atölyeler açıldı. 1942’den 1960’a kadar ki sürede yaşanan hızlı gelişim, geleneksel seramik üretim metodunu atölye üretiminden, büyük boyutlu endüstriyel üretim biçimine dönüştürmüştür. Bu dönüşüm hem Türk seramiğinin çağdaş üretim biçimini, hem de bir seramik sektörü oluşumunu başlatıyordu.

Sanayileşme ile birlikte toplumdaki ekonomik ve sosyal yapılarda bir değişim yaşanmaya başladı. 800 yıl boyunca Anadolu Türk toplumunda sosyal hayata egemen olan İslami düşünce ve hareket tarzı, yerini din ve vicdan özgürlüğüne dayalı laik bir anlayışa bıraktı. Bu olay toplum yaşamında ve sanatta da büyük değişikliklere neden oldu. Bu

⁸ Sczer TANSUĞ, Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 158.

yaklaşımınla birlikte sanatta batı düşüncesinin egemen olduğu yaklaşımlar ağırlık kazandı. Birey özgürlüğü ve bireysel tavırlar ön plana çıktı.

Devrimler ve sanayileşme ile birlikte toplumdaki üretim-tüketim ilişkileri ve buna bağlı yaşam tarzında da değişiklikler yaşanmaya başladı. İnsanlar, kılık kıyafetten kendi çevrelerine, yaşadıkları yerlere kadar herşeye dikkat etmeye başladılar.

Kentler, eski görüntülerinden yavaş yavaş kurtularak, modern yapılarla dolarken, bu yapıların süslenmesinde, iç ve dış cephelerde seramik duvar panoları görülmeye başlandı. Böylece, seramik sanatımız, geleneksel işlem ve görme alışkanlıklarımıza, yeni anlam ve olanaklar getirdiler.

2. Batı ile Olan Etkileşim

Türk sanatının batı ile etkileşim süreci eskiye dayanmaktadır. Bu süreç, “Fatih Sultan Mehmet’in sarayına çağrılıp padişahın portreleri yaptırılan Venedikli sanatçılar ve özellikle de Bellini’ye bağlanır. 15-18.yy.lar arasında hazırlığı tamamlanmamış değişim temelleri üzerinde yeni biçim etkilerinin inşa edilebileceği ortamları oluşturmuştur”⁹.

Bu yüzyıllardan başlayan temelsiz değişim süreci Cumhuriyet ile birlikte hedeflenen Batılılaşma programı ile birlikte sürekliliğini sürdürmüştür.

Çağdaş Türk Seramik Sanatı da, Cumhuriyet sonrası Batılılaşma hedefli süreçte bu etkileşimi yaşamıştır. Çağdaş Türk Seramik Sanatının batı ile olan etkileşimini belirleyen oluşumlardan biri eğitim kurumları alanında olan etkileşimdir.

“İngiltere’de başlayan, John Ruskin ve William Morris gibi öncülerle, sanatların ve mesleklerin yenileştirilmesi, dizi halinde üretilip piyasaya sürülen ucuz malların yerini zevkli, kaliteli ve bilinçli el işlerinin alması için öncülük etmişler, Avrupa’ya yayılan Arts and Crafts Movement’ı başlatmışlardır”¹⁰.

⁹ Sezer TANSUĞ, Sanatta Batılılaşmanın Kaynakları Üstüne Bir Deneme, Türkiye’de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Kasım-Aralık 1, İstanbul, 1991, s. 25.

¹⁰ Beril ANILANMERT, Seramik Eğitiminde Yeni Yönelimler, Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Yayınları: 1, Ankara, 1985, s.70

Arts and Craft Movement'ın amacı el sanatlarının, endüstri ve sanat dünyası içinde yerini almasını sağlamak, endüstrileşme ile birlikte yok olma tehlikesi geçiren geleneksel sanatlara yeni araştırma kaynakları yaratmaktı.

Geleneksel sanatlara olan duyarlılığı arttıran bu girişim, bir uzantısını, Türkiye'de aynı duyarlılıkta 1930'ta Türk Çiniciliği atölyesinin kurulmasıyla gösteriyordu. Böylece "Geleneksel sanatımızda süslemecilik yönü ağır basan, hatta, süslemeciliği doruk noktasına ulaştıran çini sanatı çağın gereği olarak, farklı ele alınmıştır. Bu öncü grubu oluşturan İsmail H. Oygur, Vedat Ar ve Hakkı İzzet Bey'lerin seramiği ele alış biçimleri süslemeci tavrın dışında, özgün ifade aracı olarak malzemeyi kullanmışlar ve geleneksel seramik anlayışına yeni boyutlar kazandırmışlardır"¹¹.

Batı'da sanat eğitimi konusundaki oluşumlardan diğeri de Fransa'da ortaya çıkmıştır.

İş eğitimine dayalı atölye geleneği Avrupa'da sanat okulları ve akademilerde sürdürdüğü yaşam mücadelesi, 18. yy ın sonunda Fransa'da Ecole Nationale des Beaux-Arts'ın eğitim reformuyla son bulmuştur. Fakat bu eğitim reformu da, sürekli gelişme içerisinde bulunan sanat olayları ve toplumun isteklerine yanıt vermemeye başlayınca Fransa'daki sanat eğitimi atölyelere kaymıştır.

"Bizdeki seramik eğitiminin örgütlenmesinde Ecole Nationale des Beaux-Arts'ın etkisi büyüktür. Eğitim sistemimizde çağın özelliği olan, rasyonalizasyonu yadsıyan, duyuya, duygulara, heyecana yer veren duygusal yönü ağır basan bir görüş benimsenmiştir"¹².

Daha sonraki yıllarda, toplumun sanata duyarlılığını sağlamak amacıyla, bir sanat eğitimi sistemi geliştiren Bauhaus'un etkilerini görüyoruz. Bauhaus'un etkileşiminin bizdeki seramik eğitimi ne yönde etkilediğine dair bir kaynak bulunmadı ancak genel olarak, özellikle 1957-58'de kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun eğitim programının temel örneği niteliğindedir. "ABD'de

¹¹ Beril ANILANMERT, Seramik Eğitiminde Yeni Yönelimler, Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Yayınları: 1, Ankara, 1985, s.70

¹² Beril ANILANMERT, A.g.a., s. 71.

özellikle yaşatılan Bauhaus ilkelerinin, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda ilk danışmanlık görevini üstlenen, Adolph Schneck adlı bir Alman eğitimcidir"¹³.

Eğitim kurumu bazında meydana gelen etkilenmeler sonucu oluşturulmaya başlanan sanat eğitim programları, aslında, temelden bir takım değişimleri getiriyordu. Şöyle ki; Yaklaşık 800 yıl önce Anadolu Türk toplumuna egemen olan İslami hayat tarzı ve düşünce birikimi içerisinde oluşan Geleneksel Türk Seramiği, Cumhuriyet ile birlikte girilen Batılılaşma sürecinde, Batı düşüncesinin ortaya koyduğu yaşam ve düşünce tarzı çizgisinde, hem kendi kimliğine, hem de toplumun kültürel kimliğinin değişmesine neden olmuştur. Batı ile birlikte gelen somut-nesnel yaklaşım biçimi, yukarıda belirttiğimiz gibi, eğitim kurumlarıyla olsun, kişilerden kişilere olsun, sonuçta; hem Çağdaş Türk Seramiğinin, hem de yeni kültürel oluşumların temeline kaynak teşkil ediyordu.

Eğitim kurumu bazında meydana gelen batı etkileşiminin diğer bir yönünü, yurt dışına giden sanatçılarımız oluşturmaktadırlar.

Yurt dışına giden sanatçılarımız batı'daki çağdaş seramik sanatının oluşum sürecini yaşayarak görmüşler, çeşitli teknikler, çalışmalar ve teorik bilgilere sahip olabilmişlerdir. Yurda döndüklerinde ise yurt dışında buldukları ortamı bulamamışlardır. Daha sonra bu sanatçılarımız, durumu iyi olanlar atölye açarak, diğerleri de fabrikalarda ve okullarda görev alarak, bu atmosferi ülkemizde oluşturma mücadelesine girişmişlerdir.

1960'ların başında Avrupa ve Amerika'ya giden seramikçiler yurda dönmeye başlarlar. 1961 yılında Fullbright Bursu ile Amerika'ya giden Filiz Özgüven Galatalı, 1962'de yurda döner ve 1965'de Akademi Seramik bölümüne asistan olarak atanır.

1961'de Fullbright bursu ile Amerika'ya giden Candeğer Furtun yüksek lisansını alıp 1963 yılı sonunda yurda döner. 1964'de atölyesini kurar, kısıntılı elektrik verilmesi nedeni ile ancak 1965'te atölyeyi istediği düzeye getirir.

¹³ Sezer TANSUĞ, Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitâbevi, İstanbul, 1986, s. 240.

1954'de Almanya'ya giden Sadi ve Belma Diren 1964'de yurda döner. Sadi Diren Eczacıbaşı Seramik Fabrikasına müdür ve sanatçı olarak girer ve aynı yıl akademiye öğretim üyesi olarak alınır. Belma Diren, Eczacıbaşı Seramik Fabrikasının sır yapımı bölümünde çalışır¹⁴.

O dönemleri yaşayan Candegör Furtun, yurt dışına çıkan sanatçılarımız ve Çağdaş Türk Seramiğine katkıları konusunda şunları söylüyor:

“Seramik eğitimine gidenler, getirdikleri yenilikten öte çok önemli bir konuyu gerçekleştirdiler. Seramikte o güne dek kullanılan sırlar Alman veya İngiliz hazır sırları idi. Halbuki bizler artık gereken teknik bilgi ile donanmış ve kendi sırlarımızı hiç bir hazır sır kullanmadan yapacak duruma gelmiştik. Bu durum aslında seramik tarihinde bir çok hususta çığır açmıştır, ama ülkemizde bunun değeri anlaşılmadı. Ama o gün bunun yapılması çok önemli idi, çünkü hammadde satan yerlerin olmayışı, alınan malzemelerin analizlerinin bile doğru verilmemesine rağmen çok yetkin ve Avrupa düzeyinde sırlar gerçekleştirilebildi.

“Bu teknik yetkinliğin yanısıra, sanatçılarımız çağımız seramik evrimini yakında görmüş ve incelemiş olduklarından yapıtları ile Türk seramiğine çağdaş yorumlar getirdiler”¹⁵.

Batılılaşmanın çok eskiye dayandırıldığı toplumumuzda Cumhuriyet sonrası batı etkileşimi, çağdaş seramik eğitim programımızın oluşması, yurt dışına çıkan sanatçılarımızın aldıkları eğitim vasıtasıyla, geleneksel biçim dili ve üretim tarzından farklı, çağdaş bir oluşum sağlamıştır.

SONUÇ

Dünya'da onsekinci yılların sonlarında, el sanatlarına olan duyarlılığın artırılması amaçlı faaliyetlerle başlayan Çağdaş Seramik oluşumu hızlı ve etkin bir şekilde gelişerek yaygınlaşmıştır.

Ülkemizde de bu gelişim, Tanzimat devrinin sonlarında yapılan çalışmalarla başlayarak, 1950'lere kadar erken dönemini yaşamış,

¹⁴ Sezer TANSUĞ, “Candegör Furtun ve Çağdaş Seramiğin Sorunsalı”, Argos Yeryüzü Kültür Dergisi, Kasım 3, İstanbul, 1988, s. 95.

¹⁵ Sezer TANSUĞ, A.g.e.

ellilerden sonra da Çağdaş Türk Sanat Seramiği alanındaki etkinlikler hız kazanmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'si'yle beraber, Geleneksel Türk Seramiğini oluşturan yapı, değişmeye başlamış ve Çağdaş Türk Seramik Sanatı kendi anlatım dilini soyut (özgün nesne) şeklinde bir yaklaşımla ele almış, fakat geçen süre içerisinde, temelinde yine soyutlamaya dayalı farklı tarzda yaklaşımlar ve arayışlar başlamıştır. Bu süreç bugün hala devam etmektedir.

Çağdaş Türk Seramik Sanatının yaşadığı bu süreçte, meydana gelen yeni tarz yaklaşımların ve arayışların değerlendirilmesi, Çağdaş Türk Seramiğinin ve anlatım dilinin, kendine özgü kriterlerinin oluşturulması yönünden kuramsal anlamda çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Bu konuda öncülük bizlere düşmektedir. Bu anlayış doğrultusunda yapılacak kuramsal ve teknik araştırmalar, Çağdaş Türk Seramiğinin çağın sanat yaşamındaki yerini bulmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ANILANMERT, Beril;** Seramik Eğitiminde Yeni Yönelimler, Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, H.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Yay., No.1, Ankara, 1985.
- DİREN, Sadi;** Elli Yılda Seramik, Elli Yılda Cumhuriyet Elli Yılda Güzel Sanatlar, İ.D.G.S.A.Yay., No.8, İstanbul, 1974.
- ERZEN, Nejdet Jale;** Modernizm Sonrası Sanat, Çağdaş Düşünce ve Sanat, Plastik Sanatlar Derneği Yayın Dizisi, İstanbul, 1991.
- ESİN, Ufuk;** Sadi Diren ve Seramik, Sanat Çevresi Dergisi, No.63, İstanbul, 1984.
- İPŞİROĞLU Mazhar-Nazan;** Sanatta Devrim, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
- KORAL, Füreyya;** Füreyya Koral Sanatını Anlatıyor, Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi, No:6, İstanbul, 1982.
- TANSUĞ, Sezer;** Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

TANSUĞ, Sezer;

Sanatta Batılılaşmanın Kaynakları
Üzerine Bir Deneme, Türkiye’de
Sanat Plastik Sanatlar Dergisi,
No:1, İstanbul, 1991.

TANSUĞ, Sezer;

Galeriler Döneminde Seramik
Sergileri, Türkiye’de Sanat Plastik
Sanatlar Dergisi, No:1, İstanbul,
1991.

TANSUĞ, Sezer;

Candeğer Furtun ve Çağdaş
Seramiğin Sorunsalı, Argos
Yeryüzü Kültür Dergisi, No:3,
İstanbul, 1988.